

RAMON PRIOR

Tribut al doctor Jaume Marquès i Casanovas

El dia 11 de setembre, de manera sobtada, va morir a Girona, a l'edat de 86 anys, el doctor Jaume Marquès i Casanovas, membre del Consell de Redacció d'aquesta revista.

El doctor Marquès havia escrit a la *Revista de Girona* des del número 1, al llarg de 37 anys, i en feia més de 20 que pertanyia al seu Consell de Redacció. El seu darrer article publicat, sobre el tapís de la Creació, ho va ser en el número 149, de novembre-desembre de l'any passat. Present a la reunió del Consell del dia 13 de maig d'enguany, va anunciar la preparació i el proper lliurament d'un altre article amb noves aportacions sobre el mateix tema. Va treballar normalment fins a l'últim moment de la seva vida: hom el va veure encara

com escrivia a màquina la vigília de la seva mort.

Seria molt difícil d'explicar amb paraules allò que significa la mort del doctor Marquès per a la Revista i per a tots els que la fem. Hem perdut el tresor inesgotable dels seus coneixements i de la seva experiència, però ens hem quedat, sobretot, sense el bondadós i cordial afecte de l'amic. El dia 16 de setembre, assenyalat per a la primera reunió a la qual no podria assistir, el Consell de Redacció, presidit excepcionalment pel president de la Diputació i amb l'assistència del diputat-ponent de Cultura, va retre un homenatge íntim al doctor Marquès i va prendre diversos acords per tal de fer present en ocasions futures el record de la seva figura i de la seva obra.

Avui, com a primer tribut a la seva memòria, publiquem una semblança que va ser preparada en ocasió de l'homenatge públic que el Consell Comarcal del Gironès li va retre a Cassà de la Selva, el dia 17 de novembre de l'any passat, en el marc de les Festes de Cultura Popular Pompeu Fabra. En aquell acte, el doctor Enric Mirambell, membre igualment del Consell de Redacció de la Revista, va pronunciar les paraules que ara transcrivim íntegrament, com a primera aproximació urgent a l'home, l'intel·lectual i el sacerdot que es va dir Jaume Marquès i Casanovas.

L'home, l'intel·lectual, el sacerdot

A la solapa de la coberta d'un dels molts llibres que ha publicat el doctor Marquès, hi figura un currículum de l'autor. Aquest currículum consisteix en una breu, brevíssima, relació rematada per un etcètera. Doncs bé, aquest etcètera és el que jo voldria glossar en aquesta meua intervenció en l'acte que estem celebrant en homenatge a mossèn Marquès. Aquest etcètera del doctor Marquès, en el qual s'inclou tota una vida, plena d'activitat. Un etcètera que és ple de contingut i que, en el currículum esmentat, hi figura com una mostra de la modèstia i de la senzillesa del biografat, que sembla que vulgui treure importància als seus mèrits en prescindir de la llarga llista de títols i mereixements que podria exhibir, i que es limita a resumir en aquesta expressió tallant, com si volgués significar un «ja n'hi ha prou», acompanyat d'un gest de tancament que li és ben peculiar.

Encara que resulti impossible fer la dissecció d'una personalitat, per raons metodològiques dividirem aquest esbós biogràfic en tres parts, que difícilment podrem evitar que s'interfereixin: L'home. L'intel·lectual. El sacerdot.

L'home

Jaume Marquès i Casanovas va néixer a Sant Martí Vell, quan aquest ens de població no era encara municipi, sinó un agregat del poble de Madremanya. La seva família paterna procedia de Navata i la materna, de Madremanya. Pel fet d'haver nascut la vigília de sant Jaume, li posaren el nom de l'apòstol, nom que no tenia tradició familiar.

Les seves arrels el lliguen a les comarques de l'Empordà i del Gironès; però la seva activitat el relacionarà molt estretament amb totes les terres gironines, que arribarà a conèixer a la perfecció; les quals ha recorregut reiteradament d'una part a l'altra, amb esperit observador i freqüentment acompanyat de la màquina fotogràfica.

Ell mateix ha explicat alguna vegada que, de nen, era el més petit de la colla, i, per tant, estava exposat a ser víctima de les bromes i a rebre les patacades provinents dels més grans. Això el va fer acostumar a estar sempre a l'aguait i a saber escapar-se dels cops que podien arribar-li.

Madremanya era, en la infantesa del doctor Marquès, un poble arraconat i aïllat. Tot i la seva proximitat a Girona, les comunicacions eren summament deficientes. La carretera de Madremanya a Monells la beneí el mateix doctor Marquès quan s'inaugurà aquesta via, essent ja ell canonge. La població no tenia electricitat, ni telèfon, ni cap dels serveis públics que no manquen avui en cap dels nostres pobles. Madremanya era un poble de pagès en el sentit més ample de la paraula.

El relatiu tancament d'aquell medi obligava a saber-se organitzar amb els propis mitjans; ensenyava a viure amb l'esperit atent, sempre amb l'ull obert, a acostumar-se a suportar deficiències i privacions, perills i incomoditats.

Això donà al jove de Sant Martí Vell aquella saviesa pagesa que

tan magistralment ens descriu Josep Pla, en la seva obra, que amb precisió i fidelitat immortalitza el nostre país i els homes que s'hi mouen. I també aquella solidesa d'ideals que exposa el nostre gran bisbe Torras i Bages, en la fonamental i fonamentada pastoral titulada «La pagesia cristiana». Aquest saber fer pràctic, que, quan s'uneix amb els estudis i el cultiu d'una intel·ligència privilegiada, dona els fruits ubèrrims que tots coneixem.

El futur doctor Marquès, a la vegada que segueix amb aprofitament els estudis al Seminari de Girona i, posteriorment, a la Universitat Pontifícia de Tarragona, mostra la seva inquietud per aprendre les ensenyances que es troben en la vida de cada dia i en el món en què ens movem. No és l'home de ciència tancat només en l'estudi dels llibres, sinó que el que busca també és un continu aprenentatge en els més amplis horitzons.

Aquest afany de saber, que manté durant tota la seva vida, li farà aprofitar totes les ocasions per viatjar. Per viatjar amb tots els mitjans possibles: des de la tartana a l'avió; des dels mitjans de comunicació públics, fins al cotxe particular. Ben aviat sentí la necessitat de disposar d'un vehicle propi; es va espavilar per trobar cotxes a bon preu, compatibles amb les seves limitacions pecuniàries, i començà a conduir-ne de segona o de tercera mà; vehicles que, si bé a vegades es negaven a funcionar, normalment li permetien una gran autonomia de moviments.

Les ocasions per desplaçar-se sempre les ha trobades. Unes vegades per raó del seu ministeri; altres, per assistir a congressos i reunions científiques. La primera edició del facsimil del Beatus li proporcionà una estada a Suïssa, per vetllar per la integritat del manuscrit. La suplència d'un capellà de vaixell li facilità l'oportunitat d'un viatge a Canàries.

L'amistat i l'esperit de servei han estat norma constant de la seva conducta. El doctor Marquès és un bon amic dels seus amics. I amics seus s'ho poden considerar tots aquells que alguna vegada hi han tingut relació. Home obert i receptiu, sap escoltar amb atenció i comprensió, i també sap explicar amb claredat, i senzillesa, fent-se entendre per tothom.

Sempre ha estat a punt per fer un servei. Sense regatejar atencions, prodigant-se amb generositat, altruisme i desprendiment; no estalviant sacrificis quan s'ha tractat de mostrar-se disposat, prest i propici per dedicar-se, atent, a qui hagi demanat el seu ajut i la seva col·laboració.

Sempre a punt per acudir on se l'ha sol·licitat; en tot moment disposat a atendre el qui ha demanat la seva aportació per participar en unes jornades d'estudis, per formar part d'un jurat, per escriure un article o fer una lliçó, per acompanyar i guiar una visita; per facilitar unes dades que només ell posseeix i que es podria reservar, amb perfecte dret d'exclusivisme.

Aquesta generositat l'ha posada de relleu, d'una manera especial, en la seva funció d'arxiver. La documentació de l'Arxiu catedralici no té per a ell cap secret; però aquest domini del fons documental, que durant llargs anys ha estat sota la seva directa responsabilitat, no l'ha usat només en interès propi, sinó que l'ha posat a

L'abast dels investigadors que, en tot moment, han trobat en ell un guia segur, ferm, fiable i sincer.

Resumint l'aspecte humà de la personalitat del doctor Marquès, podríem dir que és un home bo, complaent, estudiós, intel·ligent, sensible. I tot això amant amb una certa murrieria pagesa que fa ressaltar la seva simpatia i la familiaritat del seu tracte.

L'intel·lectual

Si a una intel·ligència privilegiada hi afegim una laboriositat sense límits, en resultarà una personalitat eficient, capaç de realitzar una tasca extraordinària.

Assolint el grau de Doctor en Dret Canònic, mossèn Marquès exercirà càrrecs propis d'aquesta especialitat en la Cúria Diocesana; però, per altra part, la seva inquietud intel·lectual el portarà a endinsar-se en el camp dels estudis històrics i arqueològics.

Com a director del Museu Diocesà, realitzà una intensa labor de conservació i classificació dels fons museístics; però sobretot de coneixement profund, no solament de les peces que es trobaven recollides en el museu, sinó també de les que figuraven en els temples de tot el bisbat.

En els seus constants desplaçaments no ha perdut ocasió de descobrir i estudiar el que hi ha a cada vila, a cada poble, a cada parròquia, a cada santuari, a cada ermita... El santuari de la Mare de Déu dels Àngels, que presideix la muntanya que arrecera el poble de Sant Martí Vell, fou un dels primers objectius dels seus estudis.

El càrrec d'arxiver capitular li donarà ocasió de realitzar-se plenament com a historiador. A l'Arxiu hi treballà com a arxiver, però també com a investigador. Com a arxiver realitzà una labor constant de classificació i catalogació, posant l'arxiu en disposició de ser consultat profitosament pels investigadors. Quan aquests no en feien prou amb la utilització de catàlegs i fitxers, mai no els faltà el consell encertat i la guia precisa de l'arxiver.

Com a investigador entrà en profunditat en el contingut de la documentació i, basant-se en els fons documentals, elaborà els textos de les seves publicacions.

La Catedral de Girona ha estat per al doctor Marquès tema primordial d'estudi. Ha arribat a conèixer tota la història de la institució, de l'edifici, del mobiliari artístic i litúrgic, de les joies, dels altars i capelles... Cap d'aquestes obres no ha escapat a la seva recerca; cap no ha estat mancada del seu interès.

D'una manera especial ha aprofundit en l'estudi del còdex del *Beatus*. Intervingué en la preparació de les dues edicions que se n'han fet. I, sense exageracions, podríem afirmar que sobre aquesta obra capital de la paleografia visigòtica i de la pintura pre-romànica, després dels estudis que el doctor Marquès hi ha dedicat, ja no resta res més a afegir-hi.

A l'Ajuntament de Girona, en la presa de possessió d'Enric Mirambell com a Cronista Oficial de la Ciutat.

Però tot i que l'Arxiu catedralici va merèixer les primícies de la seva atenció, la seva labor de recerca s'estengué també a altres centres de documentació. L'Arxiu de la Diputació va estar també alguns anys a càrrec seu, on va actuar com a arxiver i com a investigador.

També li serviren de base per als seus estudis la documentació notarial, la de la Comptaduria d'Hipoteques, la del Registre de la Propietat Immobiliària; la dels diversos arxius municipals; els fons de l'Arxiu Diocesà i de diversos arxius parroquials. I, no satisfet amb l'escorcoll de la documentació de les comarques gironines, ha acudit a l'Arxiu de la Corona d'Aragó, a l'Arxiu Històric Nacional de Madrid i a diversos centres de documentació de més enllà de les nostres fronteres.

La concurrència a tan diversos centres documentals i l'atenció als investigadors forasters que han vingut a casa nostra, li han ofert l'ocasió de relacionar-se amb historiadors i estudiosos d'arreu del món, la qual cosa ha donat una gran amplitud i universalitat als seus coneixements.

D'una manera molt especial fomentà aquesta relació la seva participació en jornades d'estudi i en congressos científics, als quals ha presentat documentades comunicacions i, sempre que li ha estat possible, hi ha assistit personalment. Els congressos d'Història de la Corona d'Aragó, que s'han celebrat amb regular periodicitat en les principals ciutats dels que foren dominis dels nostres comtes-reis, han gaudit sempre de la presència i l'aportació científica del doctor Marquès.

Tot aquest treball de recerca, d'estudi seriós i persistent, d'intercanvi de coneixements, d'accés directe a les fonts de la nostra història i als monuments del nostre patrimoni, ha cristal·litzat en un riquíssim elenc de publicacions.

La temàtica essencial de les seves publicacions s'ha centrat a Girona, cosa que li valgué el nomenament de Cronista Oficial de la Ciutat. I amb la mateixa intensitat a totes les comarques gironines; fet que justifica aquest homenatge d'avui.

Però sempre ha tractat els temes de la seva investigació amb un sentit ampli i una visió universal de la història, exempta de localismes exclusivistes.

El doctor Marquès és autor de més de trenta llibres, com també d'un considerable nombre d'articles inclosos en revistes científiques. Alguns d'aquests articles tenen l'extensió d'un llibre. La *Revista de Girona* i els *Annals de l'Institut d'Estudis Gironins* han tingut el privilegi de disposar sempre de la seva col·laboració.

Per altra part, ha col·laborat també en revistes de divulgació i en la premsa diària. Però fins i tot aquests articles, que podríem considerar més lleugers, tenen sempre una fonamentació documental. En tots els seus treballs hi ha sempre una notícia nova, extreta del document original.

A la Catedral, a la presidència d'un acte del Reial Estament de Sant Jordi.

En quatre substanciosos volums, més un cinquè en preparació, ha recollit els articles que durant anys publicà setmanalment en el *Diari de Girona*.

Em sembla que no resultarà inoportú, avui, llençar la idea que es recopilí, en els volums que siguin precisos, l'obra dispersa del Dr. Marquès. Seria una font inesgotable de coneixements i un monument a la nostra historiografia.

El sacerdot

No seria complet l'intent de biografia del doctor Marquès si no atenguéssim el seu aspecte sacerdotal. Informant tots els seus valors a nivell humà o intel·lectual, el doctor Marquès ha manifestat sempre el seu caràcter sacerdotal. La seva condició d'home d'Església ha marcat tota la seva actuació en els més diversos àmbits. El que ha estat arxiver, director de museu, historiador, cronista, professor, ho ha fet sempre tenint en compte el seu ministeri sagrat.

La seva carrera parroquial va ser molt curta, però la seva dedicació a l'Església ha estat, i és encara, amb un total lliurament al llarg d'una vida rica en anys i curulla d'activitats.

El jove prevere exercí com a vicari a Fornells i a Llagostera, i com a ecònom a Vilabertran. Ben aviat s'incorporà a la Casa Missió de Banyoles. Aquest destí el portà a moure's per tota la diòcesi, en una labor intensa de predicació, i al mateix temps li proporcionà l'ocasió de conèixer pam a pam la nostra terra, i relacionar-se amb la gent de les nostres viles i dels nostres pobles.

Per la seva graduació en Dret Canònic fou destinat a la Cúria Diocesana, on ocupà successivament els càrrecs de fiscal i de defensor del Vincle. Aquests càrrecs, tan delicats i compromesos, els exercí amb l'escrupolositat que ha posat sempre en totes les seves actuacions. La seva tenacitat i la seva tossudesa a defensar el que ell creia defensable li van permetre mantenir estables situacions familiars que trontollaven. Em consta que algun matrimoni deu a la tossuderia del doctor Marquès la supervivència de la seva relació i la felicitat dels cònjuges i dels seus fills.

L'any 1947 és nomenat director del Museu Diocesà i el mateix any obté una canongia, mitjançant unes renyides oposicions. Els seus contrincants en aquesta dura prova eren dos membres destacats del clergat gironí. *Demostració de la seva vàlua ho és el fet que tots dos accediren al capítol catedralici, en successives oposicions. I els tres que un dia foren contrincants continuarien essent bons companys i membres ben actius i destacats d'una mateixa corporació.*

La canongia portava annexos els càrrecs d'arxiver i de secretari del capítol; d'aquest darrer en restà lliure en deixar de ser el més modern dels capitulars.

Per un temps, doncs, estigué encarregat de perpetuar en el paper escrit les actuacions de la corporació, i durant molts anys tingué la responsabilitat de conservar la documentació capitular.

El doctor Marquès oficiava com a sacerdot al peu de l'altar...

Quan la seva edat i els llargs anys de treball el feren mereixedor d'un relatiu descans i d'un alleujament de les seves càrregues, se'l va rellevar del càrrec d'arxiver; però al mateix temps era nomenat delegat episcopal per a tots els arxius del Bisbat.

També dins el capítol accedí a una major dignitat, en ser nomenat mestrescola. Encara que aquesta titulació és només d'honor i representativitat, té tota una significació i una adequació perfecta a la personalitat del doctor Marquès.

La dignitat de mestrescola recorda un càrrec que fou efectiu segles passats, quan les catedrals tenien les seves escoles i els seus «scriptoriums»: quan eren un centre de cultura i d'ensenyament; quan les persones que volien posseir una formació intel·lectual i els mateixos fills dels reis havien d'acudir, com a escolars, a monestirs o a catedrals.

Aquest càrrec, que és una reminiscència del que en temps anteriors tingué una gran efectivitat, encaixa perfectament en les condicions i la personalitat del seu actual titular.

Però, a més dels seus càrrecs curials i canònics; a més de la seva docència exercida en el Seminari Diocesà i en col·legis confessionals, el ministeri sacerdotal de mossèn Marquès s'ha estès a altres obres eclesials. Com a capellà de les Germanetes dels Pobres; com a corrector de la Congregació dels Dolors; com a Consiliari de l'obra d'Exercicis Espirituals; com a capellà de clínica...

Tantes i tan importants ocupacions i responsabilitats, no li han pas impedit d'asseure's llargues hores en el tribunal de la reconciliació, ni d'acudir a la casa dels malalts que podien necessitar el consol de la seva conversa o l'administració dels Sagraments.

Quan parlem de la intensa activitat del canonge Marquès ens ve a la ment, per contrast, l'opinió, tan generalitzada, sobre els canonges i les canongies, com una posició de privilegi i de vida regalada. Podríem passar tota la tarda explicant anècdotes i acudits que es contenen sobre els canonges. Només en voldria explicar un:

Un senyor llegia en el periòdic una esquila que deia: «El molt Il·lustre Senyor tal i tal, canonge de la nostra Seu, ha passat a millor vida». I el lector exclamà amb espontaneïtat: «Caram!, encara millor?». Convençut de la bona vida de què gaudien els canonges.

El canonge Marquès sí que ha gaudit d'una gran vida. De la gran vida que representa estudiar en profunditat; investigar exhaustivament; treballar intensament; prodigar-se en el servei als altres; aconsellar, ensenyar, ajudar a tothom; proclamar la paraula de Déu i administrar els Sagraments de l'Església. Perquè ha estat un home d'una exquisida vida interior, i d'una projecció externa àmplia i il·limitada. Perquè ha estat exigent envers ell mateix i comprensiu i generós amb els altres.

Aquest és el nostre canonge Marquès. I que sigui per molts anys.

Enric Mirambell és Cronista Oficial de la ciutat de Girona.

... i com a intel·lectual prenia part en molts actes de la vida cultural gironina.

